

بررسی میزان همگرایی و تعارض قواعد فقهی و حقوقی در ایران در انطباق با کنوانسیون مریدا و سایر اسناد بین الملل در ارتباط با مبارزه با فساد با تکیه

بر جرم پول شویی

سید مرتضی صوف باف

کارشناس ارشد حقوق عمومی

چکیده

یکی از مسئله‌ای که توسعه و پیشرفت هر جامعه مدرن و یا در حال توسعه را تحت شعاع خود قرار می‌دهد نقش فساد مالی به عنوان عاملی منفی در تحقق پیشرفت و توسعه است. با توسعه ارتباطات و جهانی شدن اقتصاد دامنه فساد و ابعاد آن از محدوده سرزمینی کشورها فراتر رفته و این امر برخورد مبارزه با آن امر سخت و پیچیده نموده است. گستره فرامرزی جرم فساد بگونه‌ای تحول یافته گاه یک جرم در یک کشور به وقوع می‌پיندد اما در کشور دیگر عواید آن مورد بهره‌برداری و طهیر قرار گرفته و ماحصل این تطهیر گاه در بستر جرمی بزرگ تر و گاه نامحصوص نمود می‌یابد. به واسطه همین امر در عرصه بین الملل تلاش‌های زیادی برای مبارزه با فساد صورت گرفته است و کنوانسیون‌های متعددی چون مریدا، پالمو به امر مبارزه با فساد پرداخته‌اند، تاکید این کنوانسیون‌ها به جرم پولشویی بواسطه اهمیت آن در امر مبارزه با فساد جایگاه ویژه‌ای در برخورد با این جرم را در عرصه بین الملل ایجاد نموده است. با توجه به جایگاهی مبارزه با پولشویی در مقابله و کنترل فساد مالی در همه ابعاد دارد شایسته می‌نماید میزان همگرایی قوانین داخلی ایران در ارتباط با این موضوع سنجیده شود. از آنجا که قوانین حقوقی ایران در انطباق با فقه اسلامی، تدوین یافته می‌بایست در نحوه انطباق این قوانین در امر مبارزه با فساد با تکیه بر جرم پولشویی سنجیده شود میزان همگرایی و تعارض این فقه و قوانین داخلی با اسناد بین المللی چون مریدا سنجیده شود. این مقاله به روش توصیفی و تحلیلی به دنبال همین امر بوده است از یافته‌های این تحقیق می‌توان به قاعده فقهی ید و سوق، اصل صحت در معاملات اشاره نمود، که از لحاظ حقوقی هم اطلاع سازمان‌های بین المللی از چرخش مالی سازمان‌ها و نهاد‌های ایرانی نوعی نفی استقلال بوده است. اما از لحاظ همگرایی برخورد با فساد، نفی مال نامشروع و طرق تحصیل مال نامشروع از جمله موارد انطباقی بین فقه و حقوق ایران با اسناد بین المللی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: پول شویی، فقه، حقوق ایران، کنوانسیون مریدا، پالمو

مقدمه

مبارزه با فساد در همه ابعاد یکی الزامات توسعه و تامین کننده امنیت اقتصادی هر کشور است، گستره جرم فساد، متأثر از جهانی شدن اقتصاد و وسایل ارتباط جمعی و مناسبات تجاری مجازی می باشد، پهنه جرم در این امر فراملی بوده افراد شریک در این جرم گاه ملیت های متعدد داشته اند. یکی از مهمترین روش های کنترل فساد کنترل و سخت نمودن بهرمندی مجرمان از عواید حاصل از فعل مجرمانه می باشد، زیرا این امر امکان رشد یک شبکه مجرمانه را محدود و گاه امکان اضمحلال آنرا فراهم می کند. از آنجا که مجرمان برای تطهیر پول خود نیازمند ارتباط گسترده با بسیاری از مسئولین مالی و بانکی هستند خود این تلاش برای تطهیر پول عاملی در گسترش فساد در نظام حاکمیتی و دولتی یک کشور می شود. بواسطه اهمیتی این امر در مبارزه با فساد دارد این نوشتار با تاکید بر امر مبارزه با پولشویی پرداخته و میزان انطباق قوانین فقهی حقوقی ایران و نحوه تعارض و همگرایی این قوانین را با اسناد بین الملل چون مریدا مورد سنجش و نقد قرار می دهد. اعتقاد نگارنده بر آن است که بدون ترسیم مبارزه با پولشویی و مانع قانونی آن امکان مبارزه با فساد مالی به نحوی کار آمد میسر نمی شود. با توجه این مسئله سوال اصلی این پژوهش میزان همگرایی جرم پولشویی در اسناد بین الملل و قوانین داخلی با فقه چه می باشد؟ و سوالات فرعی دیگری نیز قابل تصور است چون: چه قواعدی فقهی با قوانین داخلی و اسناد بین الملل در تعارض است؟ قواعد فقهی که همگرایی با جرم پولشویی دارند چه بر چه مواردی تاکید دارند؟

مفهوم و آثار پول شوی

هرچند سنت بانکداری به اروپا بر می گردد اما تلاش برای بانکداری به شکلی مدرن و امروزی که منبع پول مشخص باشد به ایالات متحده آمریکا در قرن بیستم باز می گردد. به این خاطر ریشه مفهوم پول شویی و مصادیق آن را نیز باید در ایالات متحده آمریکا جستجو کرد. در دهه ۱۹۳۰ که بحران رکود بر اقتصاد دنیا حاکم شده بود، شبکه ها و باندهای مافیایی از طریق انواع کارهای غیرقانونی مانند قمار، تولید مشروبات الکلی به شکل قاچاق، خرید و فروش سلاح، استثمار انسانی و... به ویژه در ایالتی مانند نیویورک، پول بسیار زیادی به دست آورده بودند. آنها با راه اندازی یک شبکه ماشین لباس شویی به دنبال تبدیل کردن پول کثیف به پول پاک بودند. در واقع، آنها با ایجاد یک تجارت جدید اما کاملاً مشروع و قانونی تلاش می کردند که پول های به دست آمده از مسیر خلاف را به عنوان درآمد تجارت قانونی خود وارد بانک ها بکنند. بدین ترتیب سعی آنها تبدیل پول های حاصل از مسیرهای غیرقانونی به پول های حاصل از مجاری قانونی بود که بانک ها متوجه آن شدند.

از آنجایی که هدف جرم پولشویی، عواید مجرمانه است که مبنای عمل مرتکب قرار می گیرد، منشاء جرم از دید مأموران پلیس نامرئی بوده و سود مشروع حاصل می شود. به موضوع پول شویی باید نگاهی عمیق تر داشت. در نگاه اولیه این گونه به نظر می رسد که یک فرد یا نهاد یک جرم مالی کوچک انجام داده که در مقایسه با حجم ذخایر پول بانک های بسیار اندک است. اما این نگاه سطحی است. زیرا جرم مالی خود یک جرم بسیار بزرگتر را می پوشاند. زیرا جرم مالی مدنظر محصول کارهای غیرقانونی مانند قاچاق و حتی ممکن است آدم کشی باشد. در گام بعدی است که به جرم مالی مشهود تبدیل می شود. در وهله سوم باید به این توجه داشت که پولشویی حاصل از فعالیت های اقتصادی سبب می شود عنصر سلامت که عنصر لازم و ضروری برای یک اقتصاد پویا و رقابتی است، از بین برود. در این صورت انجام فعالیت های قانونی فاقد سود یا دارای سود حداقل می شوند که در

مقایسه با فعالیت‌های غیرقانونی انجام آن به صرفه نیست. پس پولشویی می‌تواند اقتصاد یک کشور را هدف قرار دهد و به این خاطر است که باید آن را یک جرم اقتصادی نیز تعریف کرد.

تا اینجا ابعاد اجتماعی و اقتصادی فعالیت‌های اقتصادی غیرقانونی نشان داده شد. حال تصور کنید که فعالیت‌های اقتصادی غیر قانونی و پول‌های کثیف بعد فراملی و بین‌المللی نیز داشته باشد. واقعیت این است که پول شویی فراملی، آثار منفی اجتماعی و اقتصادی آن در داخل یک کشور را چند برابر می‌کند به گونه‌ای که امنیت اجتماعی، اقتصادی و به تبع این دو امنیت سیاسی یک کشور را در معرض خطر قرار می‌دهد.

لازم به ذکر است که عمل پول شویی چنان پیچیده است که تحقق آن به افراد کار کشته که مسلط به قواعد مالیاتی و حسابرسی باشند محتاج است لذا کشف آن نیز بسیار سخت می‌نماید و از طرف دیگر عواید طهیر یافته این پول بواسطه عجز بودن سرمایه گذار طبهکار باعث خلل در بازار مالی شده و ثبات بازار مالی را برهم می‌زند.
(زارع، ۱۳۹۰: ۲۲).

انواع پول شویی

برای درک ابعاد پول شویی در ابتدا به ابعاد پول شویی آشنا شد، به طور کلی پول شویی را می‌توان به چهار گونه زیر تقسیم کرد:

پول شویی درونی

این شکل از پولشویی در داخل یک کشور و از طریق فعالیت‌های خلاف قوانین داخلی آن کشور انجام می‌گیرد.

پول شویی صادراتی

گفته می‌شود که پول‌های کثیف از فعالیت‌های مجرمانه داخلی به دست می‌آید و سپس برای تطهیر به کشورهای دیگر برده می‌شود. این جنبه مجرمانه بواسطه درگیر بودن افراد طبهکار و به فنون مالی مسلط نحوه رد گیری و اکتشاف جرم بسیار مشکل بود و بواسطه فراملی بودن امکان تحت تغیب قراردادان مجرمان از کشور مبدا سخت بوده و حمایت ذاتی کشور میزبان در جذب سرمایه، باعث عدم تمایل کشور میزبان می‌شود.

پول شویی وارداتی

این شامل پول‌های کثیف می‌شود که در نتیجه فعالیت‌های غیرقانونی در سایر نقاط جهان به آن کشور می‌رود.

پول شویی بیرونی

این شکل از پول شویی بدین معنی است که عمل تولید پول‌های کثیف در داخل یک یا چند کشور دیگر انجام شده، در همانجا به پول‌های تمیز و شسته شده تبدیل شده و سپس وارد یک کشور دیگر شده است.

مراحل پول شویی

عملیات پول شویی به طور معمول در سه مرحله مکان یابی، طبقه بندی و ادغام انجام می‌پذیرد در مرحله مکان یابی کشور مقصد انتخاب اصولاً کشور هدف قوانین سخت گیرانه ای برای جذب سرمایه نخواهد داشت را انتخاب می‌کنند، سپس پول را به قسمت‌های متعددی که زود بازده باشد در بخش‌های اقتصادی چون دلالی و بیمه سرمایه گذاری می‌نمایند، و سپس در

مرحله ادغام به روشی هدف مند و خلاق پول را در بخشی که امکان بازگشت سرمایه در اهداف مجرمانه شان قابل تسهیل باشد تبدیل می کنند. (میر محمد صادقی، ۱۳۷۷: ۱۴۲).

اهداف پول شویی

سوال اساسی که مطرح می شود این است که چرا باید فرد، افراد یا شرکتی به دنبال شستشوی پولی باشد که آن را از طریق غیرقانونی به دست آورده است؟ هدف و انگیزه نهایی از پولشویی چیست؟ در پاسخ باید گفت هدف اولیه و اساسی فرار از پذیرش عمل غیرقانونی است که انجام داده اند. آنها از طریق پول شویی نه تنها فعالیت غیرقانونی خود را پنهان می کنند بلکه پول کثیف حاصل از آن را هم به یک درآمد قانونی تبدیل می کنند. پس شاید بتوان گفت هدف کلی حفظ و کسب سود است که خود ابعاد مختلفی دارد. در این حالت مجرمین با پرداخت رشوه در لایه های مختلف موفق می شوند پول کثیف را وارد چرخه اقتصادی کنند. هرچند بانک با دیافت کارمزد سود اندکی می برد اما سود نهایی را مجرمان می برند که می توانند استفاده بهینه و مطلوب تری از عواید حاصل شده ببرند.

به همین دلیل اجمالا می توان گفت: مرتکبان جرایم پولشویی اغلب اهداف مادی و اقتصادی را دنبال می کنند. مهمترین اهداف پولشویی هایی که مرتکب جرایم پولشویی می شوند عبارتند از:

۱- احتراز از شناسایی توقیف و مصادره وجوه آلوده ۲- تامین مالی اعمال مجرمانه بعدی.

مقایسه جرم پول شویی در اسناد بین المللی و حقوق ایران

در نظام های حقوقی برخی از کشورها، ممکن است عامل یا عاملین اصلین پول های کثیف اصلاً شناخته، اثبات و محکوم نشوند با این حال منابع مالی و پول هایی که آنها را مشکوک معرفی می کنند را به سود دولت مصادره می کنند. برای مثال در نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا اگر فردی در یک نوبت مبلغ ۱۰ هزار دلار را وارد حساب خود بکند بانک موظف به گزارش آن می باشد. در این سیستم ممکن است پلیس را به پیگرد قانونی شخص و موضوع سوق دهد. ضمناً اگر معامله ای به مقدار معینی انجام شود که با حیثیت و شأن معامله کننده همخوانی نداشته باشد یا مال مورد اتهام عام باشد و مبنای قانونی و منشأ آن قابل اثبات نباشد، مورد تعقیب جهت شناسایی منشأ پول قرار می گیرد. (آذری راد، ۱۳۹۰: ۳۳). لذا با اینکه جرم پول شویی در محاکم قانونی اثبات نشده است اما پول های مشکوک که منع آنها مشخص نیست توسط دولت آن کشور به سود خود مصادره می شود. بنابراین، برای جلوگیری از مصادره این دارایی ها، کسانی که بدون دلیل قانونی مالک آن هستند، آنها را مجبور به عبور از مجاری قانونی و استفاده از آنها به عنوان درآمد حاصل از فعالیت های تجاری در چرخه پولشویی می کنند تا قانونی، مجاز و مجاز جلوه دهند. حلال هدف مرتکبان جرایم مالی، کسب سود از عواید ناشی از جرم و کسب سود بهینه است و از آنجایی که این انگیزه انگیزه ارتکاب جرایم مالی است، قوانین مبارزه با پول شویی باید حاوی قوانین و مقررات سختگیرانه باشد. جهتی که این هدف را نفی می کند. با نگاهی به قوانین مبارزه با پول شویی در کشورهای مختلف به وضوح می توان این نکته را دریافت که قانونگذاران آن کشورها از مسئله پول شویی غافل نمانده اند. برای مثال، در مقدمه ای که برای دفاع از قانون مبارزه با پول شویی کانادا تصویب شده در سال ۱۹۹۲ آمده است؛ هدف از تصویب و اجرای این قانون (قادر نمودن مقامات مجری قانون به ردیابی اموال و عواید ناشی از جرائم اصلی) و بالاخره (امکان پذیر ساختن مصادره اموال مذکور) ذکر شده است و متن این قانون نیز حاوی مقررات و احکام مبسوطی برای توقیف و مصادره عواید ناشی از جرم می باشد. به

علاوه در مقدمه توجیهی قانون عواید جرم سال ۱۹۹۱ تانزانیا نیز یکی از اهداف آن، امکان پذیر نمودن مصادره عواید ناشی از جرم قید شده است (کوثری، ۱۳۸۳: ۵۲).

پول های شسته شده برای فروشندگان مواد مخدر، تروریست ها، قاچاقچیان اسلحه و سایر مجرمان پول فراهم می کند. به طور کلی جرایم مالی تهدیدی جدی برای امنیت ملی هر کشوری محسوب می شود. زیرا این جرایم منجر به بسیاری از انواع فعالیت های مجرمانه خواهد شد. به عبارت دیگر، جرایم مالی در واقع به وقوع جرایم دیگر در جامعه دامن می زند و به عنوان منبع تامین مالی طیف وسیعی از جرایم متعاقب تلقی می شود. بنابراین یکی از راه های رسیدگی به جرایم مالی در حقوق ملی و بین المللی، پیشگیری و جلوگیری از پولشویی است. بنابراین هدف اساسی از مبارزه با جرایم پولشویی و تعقیب، عاملان آن نه تنها کاستن از جرایم مرتبط با پول شویی در داخل یک کشور است بلکه همچنین به دنبال آن است که اجازه ندهد مجرمانی که به فعالیت پول شویی می پردازند به اهداف خود برسند. بدین ترتیب هزینه برای انجام فعالیت های پول شویی بالا می رود و می تواند در نهایت بازدارنده باشد. به عنوان هدف قرار دادن نقاط ضعف و آسیب پذیری خود در عواید غیرقانونی جرم تلقی می شود. به طور کلی، پول و منابع رگ حیات سازمان های جنایتکار است. (محمدنسل، ۱۳۸۶: ۴۹). جنایتکاران و گروه های جنایتکار برای تأمین مالی جنایات خود، فراهم کردن وسایل ارتکاب آنها، رشوه دادن به مقامات دولتی و مأموران انتظامی، زندگی تجملی و در یک کلام ادامه جنایات خود به منابع مالی هنگفتی نیاز دارند. زندگی در بیشتر موارد، درآمدهای عمده جرم و عواید مجرمانه این بودجه را تأمین می کند. مجرمان برای رسیدن به اهداف خود باید از تکنیک های پولشویی استفاده کنند و به موجودیت آلوده جلوه ای مشروع و مشروع ببخشند. اگر مجرمان، به ویژه شبکه های جرایم سازمان یافته، بتوانند پول های آلوده را بشویند و پاکسازی کنند، سودی را که از ارتکاب جنایت به دست آورده اند، از دست خواهند داد، زیرا معمولاً انگیزه های شوم و خطرناکی دارند. هدف جنایتکار بعدی.

تعریف پول شویی در نظام حقوقی ایران اقتباسی از فقه

اکل مال به باطل:

در باره مبنای فقهی جرم معرفی کردن پول شویی و حتی حرام دانستن آن باید به این اصل فقهی اشاره کرد که خوردن پول دیگری را باطل و نامشروع می داند. خداوند متعال در قرآن کریم در آیه شریفه ۱۸۸ سوره بقره از تصرف باطل و نامشروع در پول دیگران نهی کرده است همان گونه که در دین اسلام مومنان از آبرو و حیثیت برخوردارند، مردم نیز حق تعدی به حیثیت و حیثیت و آبروی انسانی را ندارند و پول شخصی نیز دارای حیثیت است و مردم نمی توانند بدون اذن قانون و شرع در مال دیگران تصرف کنند. جرم بودن پولشویی بر آیات قرآن، فقه و منابع مهمی مانند کتاب نهج البلاغه مبتنی است.

از جمله مصادیق اکل مال به باطل

هرچند این اصل منبعث از قرآن کریم است و در چندین سوره آمده و در فقه بخش منفعت و تجارت مورد بحث و مناقشه قرار گرفته است، لذا برای روشن شدن مکان و معنای این اصل به اختصار به بررسی آیات مربوطه می پردازیم:

اموال یکدیگر را به ناشایست نخورید و آن را به رشوه به حاکمان ندهید تا بدان سبب اموال گروه دیگر را به ماحق بخورید و شما خود می دانید. (بقره، ۱۸۸)، (نساء، ۲۹)، (توبه، ۳۴)

ملاحظه می گردد موارد همین آیات و شان نزول آنها مساوی نیستند و اختلاف دارند و همان گونه که مفسران فرموده اند:

آیه اول به ناپسند بودن عمل رشوه خواری اشاره دارد که بر اساس آن برای مثال یک مسئول دولتی را ترغیب و تشویق می کند با دریافت رشوه به گونه ای ناحق به یک طرف حق و ادعای او را درست بداند در حالی که می داند چنین نیست. آیه دوم هم ناظر به عمل ربا خواری و معاملات حرام است. در آیه سوم هم بر مذمت و بد بودن زورگویی، غصب، نزویر و ربا تاکید شده است. در سه آیه سوره بقره، نساء و توبه دو نکته مشترک وجود دارد: اول اینکه بر همه این گونه معاملات یا منابع عایدی عنوان باطل نهاده شده و در برخی دیگر از آیات آن را مصادیقی از ربا خواری، خوردن مال یتیم، غصب و... معرفی کرده است. دوم اینکه در هر سه آیه ذکر شده به صراحت (اکل مال به باطل) مورد مذمت قرار گرفته و بر منع آن تاکید شده است. حالا برای آشکار شدن مطلب دو واژه (اکل) (باطل) معنی می نماییم:

کلمه «اکل» در بیش از ۱۰۰ مورد در قرآن به اشکال مختلف به کار رفته است و ریشه آن (اکل یا کل) به معنای خوردن (اکل مال) است. غذا خوردن بی خاصیت است و استعمال اصطلاح «اکل» بدیهی است، زیرا خوردن، مهم ترین نیاز انسان است و هر جور که باشد، به صورت خوردن و پوشیدن و زندگی کردن.. (اسماعیلی، ۱۳۷۳: ۲۱)

باطل از اصل بطل به مفهوم نابودی و ناپایداری و ضد حق است هر چیزی که حق نباشد باطل خواهد بود. منظور از باطل در این آیات:

مفسران احتمالات و وجوهی را در این باره ذکر کرده اند و برای اکثر آنها از کتب و روایات دلیل گرفته اند. رشوه، ربا، فحش، قمار، ظلم و ستم، خوردن ثروت یتیمان، قمار، دزدی و اموال مسروقه، انواع پلیدی ها، معاوضه و تجارت حرام، تجارت نامشروع، منفعت، انفاق حرام و ناعادلانه، استفاده غیرقانونی و غیرمنطقی از پول و دارایی ذکر شد. پس نادرست به معنای هر چیزی غیر معقول، بی هدف یا غیر معقول است..

تعریف پول شویی در فقه

عده ای از نویسندگان عرب سعی کرده اند درباره پولشویی یک اصطلاح فقهی اسلامی وضع کنند و با استفاده از واژه ی "غسل" "غسل الاموال، غسیل الاموال" و برخی نیز تعبیر "تبیض الاموال، الجریمه البضاء و الاقتصاد الخفی" را به کار برده اند. (قشقوش، ۱۹۸۸: ۷)

و آنچه اکنون در میان اندیشمندان عرب پذیرفته شده است و رواج دارد اصطلاح "غسل الاموال" است. (عطیه سید، ۱۴۲۵: ۱۴-۱۶)

و با تکیه بر واژه های مذکور برای پولشویی تحت عنوان "التعریف الفقہی لغسل الاموال" تعریفات را ذکر کرده و گفته اند: "اضفاء الشرعیه بطریقه ما علی الاموال المكتسبه المستمده من العایدات غیر المشروعه للاموال. او مجموعه العمليات المالیه المتداخله لاختفاء المصدر غیر المشروع للاموال و اظهارها فی صوره اموال متحصله من مصدر مشروع. (قشقوش، ۱۷: ۱۹۸۸)

پول شویی هدیه دادن اموال به دست آمده غیرقانونی است و پول شویی هر نوع فعالیت مالی است که منبع غیرقانونی فعالیت مجرمانه را پنهان کرده و وانمود کند که این عواید از منابع مشروع به دست آمده است..

"هو تنظیف المال الحرام بخلطه مع المباح (احمد الربیش، ۱۹۸۵: ۲۰)

پولشویی عبارت است از پاک نمودن مال حرام با مخلوط ساختن آن با مال حلال

"تصرفات مالیه مشروع لمال اکتساب بطریقه غیر مشروع بغرض اخفاء مصدر" (عطیه السید، السید فیاض، ۱۴۲۵، ص ۲۳) پول شویی قانونی کردن تصرفات پولی برای پنهان کردن منبع غیرقانونی پول به دست آمده از راه غیرقانونی آن.

"استباحه المال الحرام و التصرف فيه" (بوساق محمد الدین، ۱۴۲۵: ۵) مباح قرار دادن مال حرام و تصرف در آن.

"عملیه تدویر الاموال المحرمه بذاتها او وصفها فی مشاريع استثماریه او خیریه، حقیقه او وهمیه، داخل الدوله او خارجها اخفاء مصدرها الحقیقی لتبدو بظہر مشروع و يبدو صاحبها بمظہر الرجل الصالح" (شریط، محمد، ظاهره غسل الاموال فی نظریه الشریعہ الاسلامیہ و القانون الجزایری

گردش مال حرام به صورت استثماری یا خیریه با پنهان کردن منبع واقعی اموال حرام در داخل یا خارج از دولت، به گونه‌ای که مال مشروع جلوه کند و مالک آن شخص خیر شناخته شود..

"فی الوضع اللغوی هو تنظیف المال وتنقیته. اما الوضع الاصطلاحی: هو اخفاء مورد او مصدر جلب المال او التمیوه لمصدر المال". ابو داسر، ۱۴۳۳-۱۴۳۲: ۴۴-۴۵)

غسل در لغت به معنای تمیز کردن مال است. ولی در اصطلاح وضعی عبارتست از: اخفاء یا کتمان کردن ماهیت واقعی منشاء و منبع مال حاصله از جرم.

این یک تعریف فقهی از جرم پولشویی است که توسط برخی کارشناسان عرب ارائه شده است، اما به نظر می‌رسد در فقه اسلامی تعریفی چندان برای آن نمی‌توان یافت، چرا که این یک اصطلاح جدید و غربی در علم اقتصاد است. به معنای پولشویی، پاکسازی یا غسل است، غصه الطبیید الاموال و... ترجمه انگلیسی مانی لتدرینگ است..

پول شویی در قوانین ایران

بر اساس ماده سه "قانون مبارزه با پول شویی" جمهوری اسلامی ایران و طبق کنوانسیون های بین المللی وین (۱۹۹۸)، پالمو (۲۰۰۰) و مریدا (۲۰۰۳) پول شویی به عنوان عواید ناشی از جرم معرفی شده است که مشخصا در مال نمود می‌یابد. این در حالی است که عواید معنایی عام و کلی دارد. استنباط مقنن در تشریح و تعریف جرم پول شویی ابهام جدی دارد: اول اینکه ابهام موجود خود زمینه‌ساز تفسیرهای متعدد و بعضا ناسازگار با ماده قانونی را فراهم آورده است. دوم اینکه ماده سوم قانون یاد شده خود مسیری برای عمل مجرمانه پول شویی و فرار عاملان آن فراهم آورده است.

مجلس شورای اسلامی ایران در قانون مصوب خود در اسفند ماه ۱۳۸۶ و در ماده ۲ قانون مبارزه با پول شویی، عمل پول شویی را چنین تعریف کرده است:

الف - تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از اعمال غیرقانونی با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیرمستقیم از طریق اعمال مجرمانه به دست آمده است..

ب - انحراف، مبادله یا انتقال درآمد، آگاهانه به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم، برای کتمان منبع نامشروع آن یا کمک به مرتکب برای جلوگیری از تأثیرپذیری از عواقب و عواقب قانونی ارتکاب جرم..

ج - کتمان یا کتمان ماهیت واقعی، منع، منع و محل انتقال، انتقال یا مالکیت هرگونه عوایدی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم به دست آمده است. قانون اساسی سال ۱۳۵۸ در اصل ۴۹ این موضوع را پیش بینی کرده است: اموال ناشی از ربا، زورگیری، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، ممانعت از کسب و کار و سوء استفاده از معاملات دولتی، فروش

زمین مرغوب و منفعت، ایجاد محل فساد و سایر وقایع غیرقانونی توقیف و رد می شود. اگر مالک را نمی شناسید به بیت المال بسپارید این حکم پس از تصدیق شرعی باید توسط دولت رسیدگی و اجرا شود.

بر اساس اصل ۴۹ قانون اساسی، قانون اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در تاریخ ۱۷ مرداد ۱۳۶۳ به تصویب قانونگذار عمومی رسید. یکی از اهداف تشکیل حکومت اسلامی مبارزه با فساد و درآمدهای نامشروع از دولت و ثروت مردان بود. (خواجوی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۹)

پس برقراری جمهوری اسلامی ایران برخورد با فساد و چپاول اموال با تأکیدی بیشتری تداوم یافت در عرصه بین الملل، دولت های جامعه ملل از درآمدهای ناسالم و زیرزمینی گروه های مافیا که نظم عمومی را به خطر می انداخت به عنوان یک تهدید بزرگ در ادراه جامعه پذیرفته بودند. به همین دلیل قوانینی را برای مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی وضع کرده اند. ماده (۶) کنوانسیون پالرمو درباره جرم انگاری تطهیر عواید حاصل از جرم چنین بیان می کند: هر کشور عضو باید اقدامات قانونی را برای جرم انگاری و سایر اقدامات لازم مطابق با اصول اساسی قوانین داخلی خود اتخاذ کند. دولت ایران پس از الحاق به کنوانسیون پالرمو، قانون مبارزه با پولشویی را در بهمن ۱۳۸۶ تصویب و جرم انگاری کرد. (ساک، ۱۳۸۹: ۴۴).

مبارزه با پول شویی در اسناد بین المللی

در ادامه سخن به بررسی اقدامات جمعی دولت ها در قالب کمیسیون ها، سازمان های بین المللی، معاهدات و موافقت نامه های چند جانبه برای مبارزه با جرایم مرتبط با پولشویی پرداخته می شود:

تطهیر پول در کنوانسیون مبارزه با مواد مخدر و داروهای روان گردان (کنوانسیون وین)

اولین سند بین المللی که برای امضاکنندگان تعهدی برای جرم انگاری پولشویی عواید غیرقانونی در قوانین داخلی خود ایجاد کرد، کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه قاچاق مواد مخدر و روانگردان بود که در ۲۰ دسامبر ۱۹۸۸ در ارتباط با کنوانسیون وین به تصویب رسید. مشهور در بند ب ماده (۳) کنوانسیون مذکور پول شویی را به شرح ذیل تعریف کرده است. ۱- انحراف یا انتقال مال با علم به اینکه مال نتیجه جنایت و جرم مذکور در بند الف این بند است؛ ارتکاب چنین جرمی برای جلوگیری از عواقب قانونی برای اعمال خود؛ یا. ۲- اخفا و یا کتمان ماهیت وقایع، منبع، محل، واگذاری، جابجایی حقوق مربوطه و یا مالکیت اموال مزبور، با علم به اینکه این اموال از جرم یا جرائم موضوع فرعی الف این بند و یا مشارکت در انجام چنین جرم و یا جرائمی ناشی گردیده ان (رهبر، ۱۳۸۷: ۱۷۳).

جرم انگاری پول شویی از جرم منشاء در قلمروفتف و قوانین ایران

در مورد مجازات جرایم پولشویی دیدگاه های مختلفی وجود دارد که در برخی کشورها این دیدگاه غالب این است که مجازات با توجه به منشأ جرم کافی است مگر اینکه جرایمی مانند اختلاس و ارتشا به صورت سیستمی و جمعی انجام شود. من معتقدم مرتکب جرم اصلی را نمی توان به جرم معاونت در جرم پولشویی مجازات کرد، بلکه مرتکب جرم اصلی با عواید حاصل از جرم اقدام می کند، عمل جدیدی است و استدلال می شود که پولشویی ادامه دارد و ادامه جرم منشأ است و جرم است و غیرقابل شنیده است زیرا نمی توان برای عمل دو مجازات تعیین کرد و تطهیر درآمد غیرقانونی مقوله دیگری است. در بسیاری از موارد، مجازات جرم اصلی، ضمانت لازم را در برابر آثار انحراف عواید حاصل از جرم فراهم نمی کند. (تصدیقی، ۱۳۸۲، ۳۱۰).

در قوانین داخلی

یکی از مواردی که قبل و بعد از اجرای قوانین مبارزه با پولشویی ایران باید مورد بررسی قرار گیرد، شناسایی و مجازات کلیه جرایم ناشی از درآمد نامشروع است. تمدن فراصنعتی ایران علاوه بر جرایم کیفری تعریف شده، اعمال مجرمانه ای را ایجاد کرده است که در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران وجود ندارد، بنابراین مهمترین جرایم در قانون جزایی ایران عبارتند از:

۱- قاچاق مواد مخدر، مشروبات الکلی، سوخت و صنعتی

۲- کالاهای قاچاق و فلزات گرانبها، ارز، عتیقه جات.

۳- اخاذی، رشوه یا فساد مالی (طبق کنوانسیون ۲۰۰۰ پالمو)

۴- سرقت، قمار، خرید و فروش زمین برای اهداف سودآور.

آدم ربایی، حمله، شرارت (اسعدی، ۱۳۹۰، ۴۶۷)

قانون مبارزه با پولشویی ایران، جرایم عمده ای را که مقدم بر پولشویی است، منشأ وقوع جرم تعریف کرده است. (ماده ۹ ماده ۲ ماده ۳) اما تعریفی از جرایم فوق ارائه نشده است ولی از مواد ۲ و ۳ بویژه ماده ۳ قانون فوق قابل استنباط است و کلیه اعمال مجرمانه به شرح زیر است. جرایم عمده طبق تعبیر به کار رفته در قانون کیفری «جرایم منشأ» بنابراین قانون پولشویی ایران طیف بسیار وسیعی از جرایم پولشویی را در بر می گیرد و آنها را به جرایم معین یا جدی محدود می کند. معاملات دولتی، کلاهبرداری، فرار مالیاتی، قاچاق کالا و ارز، فحشا و قمار، قاچاق مواد مخدر، رباکاری و سرقت نمونه هایی از جرایم بزرگ و پولشویی قبلی هستند. اما این آمار تمثیلی در جریان مذاکرات شورای اسلامی شهر از متن لایحه فوق حذف شد و عملاً کلیه اموال مجرمانه مولد عواید ناشی از جرم و ارجحیت بر پول (جرم منشأ) جرم عمده محسوب می شود. (عباسی، ۱۲۸، ۱۳۹۳-۱۲۷)

عدم جرم انگاری صحیح برخی از اقدامات مخل فرایند مبارزه با پول شویی

منظور از اقدامات ماهوی، قواعد و اصول مربوط به مسائل ماهوی جرایم اقتصادی است که مهمترین ابزار مبارزه با رفتار قابل قبول یا پرخطر است. اعتبار جرم انگاری، مجازات یا مجازاتی است که برای رفتار مذموم وضع می شود. در اسناد بین المللی از جمله کنوانسیون مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی (پالمو ۲۰۰۰) مظاهری از جرایم اقتصاد نوین جرم انکاری گردیده است که عبارتند از فساد مالی و پولشویی. کنوانسیون مبارزه با فساد (مریدا، ۲۰۰۳) گامی فراتر از ابزارهای ضد فساد برداشته است و اشکال سنتی فساد مانند اختلاس و رشوه خواری و همچنین جرایم جدیدتر مانند نفوذ در تجارت، اختفا و پولشویی را جرم انگاری کرده است. او همچنین فساد را جرم انگاری کرد. (پهلوان، کشاورزی سهم دینی، ۱۳۹۶، ۲۶۲)

کنوانسیون مبارزه با فساد مالی (کنوانسیون مریدا)

طبق مفاد آن، این موافقتنامه برای جلوگیری و تعقیب فساد و رهگیری، ضبط، مصادره و استرداد عواید حاصل از جرم موضوع این موافقتنامه استفاده خواهد شد و در این موافقتنامه مورد بحث قرار خواهد گرفت. به عنوان نمونه ای از اقدامات مبارزه با پول شویی، توصیه می شود دولت سیستم نظارت و کنترل داخلی جامعی را برای بانک ها و مؤسسات مالی غیربانکی (شامل افراد و شرکت های

دریافت کننده خدمات رسمی بانکی) اجرا کند. دوم، شناسایی و حفظ مشتریان سوابق تراکنش های مشکوک و گزارش وجوه و در انتقال الکترونیکی پیام های مرتبط به رگولاتوری شخص ثالث، شامل اطلاعات دقیق و معنادار درباره فرستنده در فرم است و در صورت نقل و انتقال، این اطلاعات در سراسر زنجیره پرداخت نگهداری می شود. اقدامات امنیتی مشکوک است. برای جلوگیری از پولشویی انجام شده است.

تعارضات فقه با قوانین حقوقی

جرم انگاری پولشویی در نظام حقوقی کشورمان در روزهای ابتدایی مشکل، قانون ید، قانون سوق و قانون دقیق با مشکلاتی مواجه است. (موسوی بجنوردی، ۱۳۸۶: ۱۴۱-۱۵۸) اما مسئله اصلی در قوانین مبارزه با پولشویی رسد نمودن اطلاعات مالی افراد می باشد که الزام فقهی لا تَجَسَّسُوا وَ لَا یَغْتَبْ بَعْضُکُمْ در تضاد می باشد. از آنچه که دین اسلام بر خلاف برخی ادیان رشد تجارت و سرمایه داری صحیح را حمایت نموده است، و مالکیت خصوصی را اصل شمرده در امر نظارت بر شیوه مورد وثوق قوانین فتن و پولشویی ایران دارای تعارضات چندی می باشد، اما می توان با قاعده فقهی حفظ نظام از اوجب واجبات است چالش های فقهی از اوجب واجبات است برطرف نمود. هیچ کدام از فقها به صورت مستقیم و مستقل به موضوع پول شویی نپرداختند. اگر بپذیریم که عمل پول شویی برای جامعه و نظام سیاسی مضر و خطرناک است باید گفت که فقها به صورت جدی به موضوعات مرتبط با سلامت جامعه و نظام سیاسی پرداخته اند. لذا باید گفت که فقها به شکلی غیر مستقیم به موضوع پول شویی پرداخته اند. زیرا از دیدگاه همه فقها هر عاملی که بخواهد سلامت و حفظ جامعه و نظام سیاسی را در معرض خطر قرار دهد منع و نهی شده است. در مقابل آنها بر انجام اقداماتی تاکید کردند که برای حفظ جامعه و نظام لازم است. بر این اساس، پول شویی منع و هر اقدامی برای مبارزه با آن به شکل غیر مستقیم مورد تاکید فقها است.

از آنجا که پول شویی نظم اقتصادی و ثبات آنرا برهم می زند و به نحوی مخل امنیت اقتصادی و اجتماعی می شود، لذا بر اساس قاعده مذکور می توان تعارضات قوانین فقهی را با قوانین داخلی و اسناد بین المللی در این خصوص برطرف نمود.

نتیجه گیری:

با در نظر گرفتن سابقه جوان جرم پولشویی در برابر عمر دراز قواعد فقهی این نوع جرم در فقه به طور اختصاصی تبیین و تشریح نگشته است؛ اما در هر صورت مبانی فقهی روشنی نظیر آیات اکل مال به باطل، اکل سحت و روایاتی از جمله کلام حضرت علی علیه السلام و قواعد فقهی چون قاعده لاضرر و حفظ نظام از اوجب واجبات است اصل بر حفظ نظم زندگی معیشت مردم و ثبات سیاسی و اجتماعی است لذا چون پولشویی برهم زننده نظم اقتصادی می باشد می توان با آن از لحاظ فقهی برخورد نمود. از منظر اینکه جرم پولشویی، بر جرم انگاری این پدیده دلالت می کند. مجازات آن هم بر اساس قاعده «لتعزیر لکل عمل محرم»، تعزیر می باشد. ثانیاً قواعد فقهی همچون ید، صحت و تسلیط تعارض ظاهری با جرم پولشویی دارد چرا که این قواعد جزء امارات به شمار می روند و امارات هم با دلیل یا اماره قوی تر محکوم می شود و علاوه بر آن با توجه به عوارض

زیان بار پول شویی، می‌توان بر اساس «قاعده‌ی لاضرر» و «قاعده‌ی حفظ نظام و مصالح عمومی»، از قواعد گفته شده چشم‌پوشی کرد و در موارد مشکوک به تحقیق و و بررسی منشا پول پرداخت.

منابع

- ابو داسر، عبدالله بن سعید، ۱۴۳۳-۱۴۳۲، جریمه تمویل غسل الاموال، دراسه مقارنه، رساله ماجستر، جامعه الامام محمد بن سعود، المهد العالی للقضاء، ثم الساسه الشرعیه، المملکه العربیه السعودیه.
- احمد الربیش، ۱۹۸۵، جرایم غسل الاموال فی ضوء الشریعه و القانون، دار النهضه العربیه، القاهره.
- آذری راد، مریم، ۱۳۹۰ ش، معیارهای ضد پول شویی و مبارزه با تروریسم مالی، مجله دانشکده حقوق تهران، ش ۱۱.
- اسماعیلی، ۱۳۷۳، ص ۲۱
- انصاری، مرتضی، ۱۴۱۱ق، فرائد الاصول، بیروت، مؤسسه النعمان، ج ۲.
- بوساق محمد الدین، ۱۴۲۵، عوائق الحد من غسل الاموال، جامعه نایف العربیه للعلو الامنیه، الرياض ۱۴۲۵.
- حر عاملی، محمد بن حسن، بی تا، وسایل الشیعه، بیروت، دار احیاء التراث العربی، جلد ۶.
- حراملی، محمد بن حسن، بی تا، وسایل الشیعه، بیروت، دار احیاء التراث العربی، جلد ۱۸.
- خواجوی، ملیحه، رضایی، ابراهیم، خدا ویسی، حسن، ۱۳۸۹ ش، برآورد پول های کثیف و بررسی پیامدهای آن در اقتصاد ایران رهیافت آزمون کرانه ها، فصلنامه اقتصاد مقداری (بررسی اقتصادی سابق) ش ۴.
- دراسه تحلیلیه، ۱۴۳۰-۱۴۳۱، مذکره لنیل الماجستر، جامعه الجزایر، کلیه علوم الاسلامیه، قسم الشریعه، الجزائر.
- رهبر، فرهاد، میرزاوند، فضل الله، ۱۳۸۷ ش، پول شویی و راهکارهای مقابله با آن، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، چ ۲.
- زارع، علی، جمالی، جعفر، ۱۳۹۰ ش، تعهد بانک ها به حفظ اسرار مشتریان و عملیات تبدیل داراییها به اوراق بهادار، فصلنامه راهبرد، ش ۵۸.
- ساک، محمدرضا، ۱۳۸۹ ش، حقوق کیفری اقتصادی، تهران، انتشارات جنگل، چ ۱.
- عباسی، اصغر، ۱۳۹۳، مبارزه با پولشویی در اسناد بین المللی و نظام حقوقی ایران، تهران: نشر میزان.
- عطیه، سید، السید فیاض المصری، ۱۴۲۵، جریمه غسل الاموال فی الفقه الاسلامی، دارالنشر للجامعات، مصر، الطبعة الاولى.
- قشقوش، هدی حامد، ۱۹۸۸، جریمه غسل الاموال فی نطاق التعاون الدولیدار النهضه العربیه، القاهره.
- کاتوزیان، ناصر، ۱۳۸۱، قانون مدنی در نظم حقوق کنونی، تهران، نشر میزان، چاپ هفتم.
- کوثری، شهریار، ۱۳۸۳ ش، مجموعه قوانین بانک های دولتی و خصوصی برای مشتریان (ارزی وبانکی)، تهران، انتشارات هم پا، چ ۱.

- متین دفتری، احمد، ۱۳۸۰، مجموعه رویه قضایی، قسمت حقوقی، تهران، انتشارات رهام، ۱۳۸۰، ص ۱۵.
- محقق داماد، مصطفی، ۱۳۸۰، قواعد فقه (بخش مدنی)، تهران، مرکز نشر علوم اسلامی، چاپ هشتم.
- محمد نسل، غلامرضا، ۱۳۸۶ ش، اصول و مبانی نظریه فرصت جرم، فصلنامه حقوق مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ش ۳.
- محمدی، ابوالحسن، ۱۳۷۹، قواعد فقه، تهران، نشر دادگستر، چاپ چهارم.
- مراد حیدری، علی، ۱۳۸۳، جرم انگاری پول شویی حقوق اسلامی، تابستان، ش ۱.
- مکارم شیرازی، ناصر، ۱۴۱۶ ق، القواعد الفقهیه، قم، مدرسه الامام علی (ع)، چاپ چهارم، ج ۱.
- موسوی بجنوردی، محمدحسن، ۱۳۷۷، القواعد الفقهیه، قم، نشر الهادی، چاپ اول، ج ۴.
- موسوی بجنوردی، سید محمد، مجاهد، زیبا، ۱۳۸۶، جرم انگاری تطهیر از دیدگاه فقه، نامه الهیات، زمستان، ش ۱.
- میر محمدصادقی، حسین، ۱۳۷۷ ش، حقوق جزای بین الملل، تهران، نشر میزان، چ ۱.
- میر محمدصادقی، حسین، ۱۳۸۲ ش، حقوق جزای بین الملل، تهران، نشر میزان، چ ۱.
- نجدات محمد، محمد، غسل الاموال فی نظریه الشریعه الاسلامیه، مدرس فقه المعاملات فی کلیه الشریعه و معهد الفتح الاسلامی فی دمشق.

Examining the degree of convergence and conflict of jurisprudence and legal rules in Iran in accordance with the Merida Convention and other international documents in relation to the fight against corruption based on the money laundering scheme

---

Abstract :

One of the problems that affects the development and progress of any modern or developing society is the role of financial corruption as a negative factor in the realization of progress and development. With the development of communications and the globalization of the economy, the scope of corruption and its dimensions are The territory of the countries has been exceeded and this has made it difficult and complicated to deal with it. The cross-border scope of the crime of corruption has evolved in such a way that sometimes a crime is committed in one country, but its proceeds are exploited and purified in another country. And the result of this purification sometimes manifests itself in the context of a bigger and sometimes unspecified crime. Because of this, many efforts have been made in the international arena to fight corruption, and several conventions such as Merida and Palermo have addressed the issue of fighting corruption. The emphasis of these conventions on the crime of money laundering due to its importance in the fight against corruption has created a special position in dealing with this crime in the international arena. Considering the position of the fight against money laundering in combating and controlling financial corruption in all dimensions, it deserves It seems that the degree of convergence of Iran's domestic laws should be measured in relation to this issue. Since the legal laws of Iran were compiled in accordance with Islamic jurisprudence, the degree of convergence should be measured in the way these laws are adapted in the fight against corruption based on the crime of money laundering. And the conflict of this jurisprudence and internal laws should be measured with international documents such as Merida. This article has been looking for the same thing in a descriptive and analytical way. From the findings of this research, we can refer to the jurisprudential rule of Yad and Suq, the principle of correctness in transactions. From the legal point of view, informing international organizations about the financial turnover of Iranian organizations and institutions is a form of negation of independence. However, from the point of view of the convergence of dealing with corruption, the denial of illegal wealth and the methods of acquiring illegal wealth are among the compatibility issues between jurisprudence and Iranian law. It is with international documents.

Keywords: money laundering, jurisprudence, Iranian law, Merida Convention, Palermo

---